

Pressiegroepen en politieke partijen

door Dr Yvo NUYENS,

Doktor in Politieke en Sociale Wetenschappen. Aspirant N.F.W.O.

★

De huidige politieke situatie in België wordt weleens omschreven als een strijd om de macht tussen de politieke partijen en de pressiegroepen. Men stelt deze konfliktsituatie voor als volgt : de pressiegroepen stellen zich meer en meer in de plaats van het parlement, in casu van de politieke partijen zodat de eigenlijke wetgevende macht uitgeoefend wordt door de pressiegroepen en het parlement slechts dient om elders genomen beslissingen te bekrachtigen.

Het ligt niet in de bedoeling van deze bijdrage een empirisch onderzoek te leveren naar de grondigheid van deze voorstellingswijze. Wel zal getracht worden de twee begrippen nauwkeuriger te omschrijven door een functionele benadering en anderzijds zal een beschrijving van de mogelijke relaties tussen beide fenomenen nagestreefd worden. Dit geeft meteen de indeling van deze bijdrage weer, namelijk :

Deel I : Funkties van Partijen en Pressiegroepen.

Deel II : Relaties tussen Partijen en Pressiegroepen.

DEEL I

FUNKTIES VAN PARTIJEN EN PRESSIEGROEPEN

Vooraleer te kunnen spreken van funkties van een bepaald sociaal verschijnsel, dient men zich akkoord te stellen over de inhoud die men toeschrijft aan dat verschijnsel. Partijen en pressiegroepen zijn menselijke groeperingen en men is het er in de sociologische litteratuur over eens om te beweren dat niets zo onderhevig is aan evolutie en verandering dan het menselijk groepsverschijnsel omdat het ontstaan, de inhoud en de ontwikkeling van de groep bepaald wordt door de maat-

schappij, die zich zelf in een voortdurende evolutie bevindt. De vraag wordt dus hier gesteld naar een bepaling van partij en pressiegroep. Daarna kunnen de funkties behandeld worden. De meest akkurate en gefundeerde manier om een bepaling te formuleren bestaat hierin dat men de essentiële kenmerken in de recente litteratuur opspoort, deze samenbrengt in een eerste omschrijving en dan toetst aan de bestaande realiteit.

I. DE POLITIEKE PARTIJ

In de recente litteratuur verschijnen drie basiselementen, namelijk organisatie, ideële inhoud en politieke aktie.

a) *Organisatorisch element* — Een partij dient noodzakelijk te beschikken over een organisatie, een inwendige structuur waardoor men vat krijgt op de leden. Alle groepsverschijnselen, waarin de sociale betrekkingen en interakties niet gestructureerd zijn, vallen dus buiten beschouwing.

b) *Ideëel element* — In een partij zijn steeds gedachten, voorstellingen, normen aanwezig die haar ontstaan en bestaan verklaren. Men dient namelijk te weten waarom men gaat organiseren, waarom men een partij gaat vormen. Deze gedachten vinden hun oorsprong ofwel in een sociaal-ekonomische situatie, ofwel in een bepaalde filosofische overtuiging.

c) *Politiek element*. — Onder de activiteiten van een partij nemen de politieke activiteiten een voorname plaats in. Onder politieke aktie dient dan verstaan te worden het nastreven van alle machts-elementen om de eigen ideëen door te zetten. Als voornaamste formeel machts-element in de staat, verschijnen de politieke instellingen (Parlement en Regering) die aan de partijen de mogelijkheid bieden hun macht grondwettelijk te laten gelden

met het gevolg dat de aktie van een partij primordiaal gericht is op de toegang tot deze politieke instellingen.

Op basis van deze drie elementen en na onderzoek van de Belgische situatie staan we de definitie van F. Goguel voor (1) :

« Le parti est, en Belgique, un groupement organisé de citoyens, qui participe aux élections et qui a pour but de faire prévaloir une doctrine politique commune à base philosophique, économique ou sociale ainsi que les intérêts de ses membres, par la participation aux institutions politiques et l'accès complète ou partielle au pouvoir. »

Elke politieke partij in België vertoont inderdaad een organisatorisch, een ideëel en een politiek element. Deze elementen bieden de mogelijkheid tot verschillende klassifikaties :

1. Op basis van organisatie.

Men dient onderscheid te maken tussen externe en interne organisatie.

Wat de externe organisatie betreft, speelt de geografische faktor een zeer belangrijke rol en aldus kunnen we onderscheiden :

a) *Plaatselijke partijen* : namelijk partijen waarvan de rekrutering beperkt blijft tot bepaalde gemeenten of een arrondissement. Er dient echter opgemerkt dat deze partijen wel de bedoeling hebben een nationale partij te vormen, aangezien men tracht in de meest kiesomschrijvingen kandidaten voor de wetgevende verkiezingen op de lijsten te krijgen. In de werkelijkheid blijven zij echter beperkt tot de kiesomschrijving waar ze opgericht worden en steunen zij zich op de plaatselijke populariteit van de leider(s)-oprichter(s).

De wetgevende verkiezingen van 1961 bieden hiervan een goed voorbeeld : Parti Social Indépendant, die 11,5 % van de stemmen in het arrondissement Bergen behaalde (gesticht door M. l'Allemand); Parti indépendant, gesticht door M. Snyers d'Attenhoven te Brussel; Rassemblement National, onder leiding van M. Evrard, burgemeester van St. Pieters-Woluwe.

b) *Nationalistische partijen* of partijen die zich richten tot één van de twee, geografisch omschreven kultuurgemeenschappen, namelijk Vlaanderen en Wallonië. Van Vlaamse zijde heeft men het

V.N.V. en de Nationalistische Partij gekend en beschikt men thans over de Volksunie, als typische Vlaams-nationalistische partij. Aan Waalse zijde bestaat op dit ogenblik geen nationalistische partij, alhoewel er in het verleden wel (mislukte) pogingen zijn geweest : Le Parti d'Unité Wallonne en Le Parti Irrédentiste.

c) *Unitaire of Nationale partijen*, die zich uitstrekken over het volledig staatsgebied. B.S.P., C.V.P. en P.V.V. kunnen hier ondergebracht worden. Hier kan echter nog een verdere indeling gemaakt worden, namelijk naar de graad van zelfstandigheid of autonomie waarover de twee kultuurgemeenschappen in het raam van de nationale partij beschikken.

Het is voornamelijk in de C.V.P. dat deze autonomie tot uiting komt, onder druk van de Vlaamse vleugel van deze partij die zelf onrechtstreeks onder elektorale druk staat van de nationalistische partij, de Volksunie. Ook in de B.S.P. groeit dit autonomie-verschijnsel, alhoewel er nog een sterkere, centralistische tegenactie bestaat. In de P. V. V. is deze beweging slechts na de verkiezingen van 1961 in gang gezet.

Naast de externe organisatie kunnen ook de interne organisatorische kenmerken beschouwd worden, namelijk groepsdiscipline, wijze van besluitvorming, rekruteringsmodaliteiten, administratieve organisatie, aantal leden, enz. Dit valt echter buiten het objekt van deze beschouwingen.

2. Op basis van de idee.

Iedere politieke partij heeft een programma, dat de weerslag is van een bepaalde gemeenschappelijke politieke doktrine ofwel van een aantal specifieke belangen. Gaat het om belangen, dan spreekt men van *belangenpartij*; zo is de Volksunie een partij, die exclusief de Vlaamse belangen verdedigt.

Gaat het om een doktrine, dan dient men onderscheid te maken tussen *beginselpartij* op *sociale grondslag* en op *religieuze grondslag* (2).

(1) F. Goguel: *La vie politique et les partis en France, 1950-1951*, p. 179, geciteerd in Ganshof Van Der Meersch, « *Pouvoir de fait et règle de droit dans le fonctionnement des institutions politiques* ». Brussel, 1957, p. 34.

(2) Onderscheid gemaakt door Prof. Dr. F. Van Mechelen in zijn cursus « *Sociale Structuren en Instellingen* ». Leuven, 1960 (Stencil).

De beginselpartij op sociale grondslag steunt zich op specifieke opvattingen betreffende de ordening van het sociale leven. Zo leggen de B.S.P. en de Kommunistische partij de nadruk op de rol van de Staat, terwijl de P.V.V. voorrang verleent aan de vrije wilsbeschikking van het individu.

De beginselpartij op religieuze grondslag laat zich leiden door religieuze motieven, bijvoorbeeld de C.V.P.

In werkelijkheid is het onderscheid tussen beginsel en belang moeilijk te maken omdat zowel een beginselpartij bepaalde belangen verdedigt als een belangenpartij verwijst naar een bepaalde doktrine.

3. Op basis van de politieke aktie.

Zoals hoger vermeld, bestaat de politieke aktie van de partijen in de eerste plaats in het veroveren van of het doordringen tot de politieke instellingen (Parlement).

In dit perspektief zijn drie soorten van partijen mogelijk :

a) Partijen die weinig of geen kans maken om vertegenwoordigd te zijn in het Parlement. Zo bijvoorbeeld de scheurpartijen en ook de plaatselijke partijen (cfr. *Supra*).

b) Partijen die wel doordringen in het Parlement, maar door hun geringe vertegenwoordiging geen aanspraak kunnen maken op regeren. Men kan ze als oppositiepartijen betitelen. Voorbeeld : Kommunistische Partij, Volksunie.

c) Partijen die een ruimere vertegenwoordiging in het Parlement krijgen en kunnen geroepen worden om te regeren of om mede te regeren. In het eerste geval gaat het om regeringspartijen (bijvoorbeeld, B.S.P.-C.V.P. kunnen elk de absolute meerderheid behalen), in het tweede geval om mederegerings- of samenwerkingspartijen (bijvoorbeeld, de P.V.V. kan theoretisch wel de absolute meerderheid behalen, maar in de praktijk kan ze slechts mede-regeren met een andere partij).

Na deze verschillende klassifikaties, die een algemeen beeld verschaffen van de politieke partijen in België, kan nog gewezen worden op het feit dat het bestaan van politieke partijen in België niet direkt door de Grondwet is geregeld. Wel kunnen zij beroep doen op het recht van vereniging en vergadering, de meningsvrijheid en op art. 48, van

de grondwet, dat het stelsel van evenredige vertegenwoordiging door de wet doet bepalen.

Wat zijn de funkties van de politieke partij ?

1° *Selektie* (3).

De politieke partijen stellen kandidaten voor, die in aanmerking kunnen komen om zitting te hebben in de politieke instellingen. Rechtstreekse democratie is immers niet mogelijk met het gevolg dat er een machtsdelegatie plaats vindt : de gemeenschap draagt haar macht over aan personen, die haar vertegenwoordigen. Het zijn de partijen die deze personen selekteren om ze bij de verkiezingen aan het oordeel van de gemeenschap voor te leggen. Aldus wordt de politieke elite in eerste instantie door de partijen bepaald. Deze funktie wordt in België door de Kieswet aan de politieke partijen voorbehouden.

2° *Participatie* (4).

Deze tweede funktie vloeit eveneens voort uit het beginsel van delegatie. De partijen bieden de staatsburgers de mogelijkheid deel te nemen aan het staatsbeleid of, zoals Ganshof van der Meersch het zegt, « d'exercer une influence sur la gestion des affaires publiques » (5). Via het kanaal der partijen kan de staatsburger zijn ideeën laten gelden en medewerken aan zijn eigen lotsbepaling : eerst en vooral kan ieder afzonderlijk burger zich aansluiten bij een politieke partij en medewerken aan het opstellen en het formuleren van een bepaald programma, dat, overeenkomstig de doelstellingen van de partij, dient gerealiseerd te worden. Vervolgens kan de burger aan de partij de mogelijkheid geven haar programma te realiseren door, bij de verkiezingen, te stemmen voor de geselecteerde kandidaten van de partij. Tenslotte uit deze participatie zich ook in een funktie van controle : de burger brengt zijn stem immers niet op een definitieve wijze uit, want op regelmatige tijdstippen, namelijk bij de verkiezingen, kan hij zijn keuze wijzigen wanneer « zijn » partij hem geen voldoening heeft geschonken. De partij zal dus

(3) Deze funktie wordt als voornaamste aangegeven door: V.O. Key jr, « Politics, Parties and Pressure Groups », New York, 1961; A. Hoogerwerf, « Politieke funkties van Partijen en Belangengroepen », in *Mens en Maatschappij*, 1961, 6, pp. 415-422.

(4) Cf. o.a. A. Hoogerwerf o.c.: H. Bone: « Political Parties and Pressure Group Politics », in *The Annals of the American Academy of Political and Social Sciences*, Philadelphia, 1958.

(5) O.c., p. 36.

alles in het werk stellen om de belangen van haar kiezers op zo ruim mogelijke wijze te realiseren om het vertrouwen van haar kiezerskorps te bewaren. Hierdoor neemt de burger op een permanente wijze deel aan de nationale politiek. Neumann beschouwt dit als één van de belangrijkste functies : « Diese Transformierung des isolierten Wählers in ein zoon politikon oder seine Integration in die Gruppe, die ihn erst zum bewussten Staatsbürger macht, bleibt eine Grundverpflichtung jeder echten Partei... » (6).

3° *Funktie van verantwoordelijkheid.*

« Parteien kämpfen um die Ausübung der Staatlichen Entscheidungsgewalt unter ihrer eigenen Verantwortung oder um einen möglichst grossen Anteil an der verantwortlichen Ausübung der staatslichen Macht. » (7).

Iedere partij, die kandidaten voorstelt bij wetgevende verkiezingen, geeft hiermede haar wil te kennen door te dringen in de staatsinstellingen en de politieke macht uit te oefenen. Deze wilsbereidheid sluit een functie van verantwoordelijkheid in. Iedere partij dient namelijk rekening te houden met de mogelijkheid dat zij door de gemeenschap aangeduid wordt om te regeren, om de staatsmacht volledig of gedeeltelijk in handen te nemen.

Wanneer zij hierin slaagt, met andere woorden, wanneer ze kandidaten in de politieke machtsinstellingen krijgt, dan betekent dit dat zij verantwoordelijk is voor de ganse gemeenschap, dat zij niet alleen haar eigen programmapunten moet realiseren, maar rekening dient te houden met de totale ordening van het gemeenschapsleven. Key spreekt van : « ...The assumption of responsibility for the conduct of government, once an election is won... » (8). Voorbeeld : de Belgische partijen leggen in hun programma weinig nadruk op de internationale politiek. Nochtans is iedere partij er zich van bewust dat ze, indien ze tot regeren wordt aangeduid, de internationale betrekkingen volgens bepaalde opvattingen zal moeten uitbouwen. Ook hiervoor is de partij verantwoordelijk. Dit alleen om aan te duiden dat de partij niet alleen verantwoordelijk is ten overstaan van haar kiezerskorps wat betreft de verwezenlijking van haar programma : de partij is bovendien verantwoordelijk voor het totale staatsbeleid. « Politische Verantwortung für Aktionen von nationalen Belang ist entweder Verantwortung vor der ganzen Nation, oder es

gibt keine politische Verantwortung. » (9). Dat deze verantwoordelijkheid onder bestendige controle van de gemeenschap staat, werd reeds aangehaald bij de functie van participatie.

4° *Funktie van aanpassing.*

Ieder staatsburger is drager van een verschillende bewustzijnsinhoud omdat ieder burger verschillende belangen heeft, die bepaald worden door tal van factoren, als bijvoorbeeld zijn leeftijd, burgerlijke stand, sociaal-ekonomische situatie, ideologische overtuiging, enz. Boven deze private en beperkte belangen staat het algemeen belang, dat de bestaansredenen van de Staat uitmaakt en hoegenaamd niet kan geïnterpreteerd worden als de som van de verschillende deelbelangen (10), maar wel als « ...un arbitrage entre des intérêts particuliers, arbitrage qui s'opère soit selon un critère quantitatif en sacrifiant les moins nombreux aux plus nombreux... soit selon un critère qualitatif lorsque l'on impose un sacrifice aux forts pour en faire bénéficier les faibles » (11). Het is nu de taak van de partij al deze private belangen om te zetten of op te nemen in een actie-programma waardoor zij meent het best het algemeen belang te benaderen. Zij dient de verschillende eisen of belangen van haar leden te schaven, af te wegen, aan te passen aan de eisen van het algemeen belang. H. Bone drukt het uit als volgt : « Political parties have the function of accomodating the demands of private interests into the larger public interests » (12). Neuman spreekt van « Durchpolitisierung privater Interessengruppen und ihren Einbettung in die Gesamtinteressen » (13). Prof. Kruijt zegt tenslotte dat politieke partijen soms op tegengestelde belangen van verschillende groepen moeten letten en tot een kompromis zien te komen (14).

Samengevat, geeft dit het volgende : aan de basis ligt een grote diversiteit van private belan-

(6) Geciteerd in M.G. Lange : « Politische Soziologie », Berlin, 1961, p. 62.

(7) J.H. Kaiser : « Die Repräsentation organisierter Interessen », Berlin, 1956, p. 242.

(8) V.O. Key jr., o.c.

(9) J.H. Kaiser, o.c., p. 242.

(10) Ganshof Van Der Meersch, o.c., p. 61.

(11) G. Vedel : « La notion de dialogue dans les démocraties modernes », in « Grands problèmes de la science politique contemporaine », Brussel, 1958, pp. 7-27.

(12) H. Bone, o.c.

(13) Neuman in M.G. Lange, o.c., p. 62.

(14) Prof J.P. Kruijt : « Pressiegroepen », in Socialisme en Democratie, 1962, 10, p. 669.

gen. De partijen dienen in hun schoot de deelbelangen van hun leden aan te passen aan elkaar en om te vormen tot een samenhang. Deze samenhang dient dan geformuleerd te worden in objectieven met aangifte van de middelen om ze te realiseren. Tenslotte dienen de verschillende partijen hun programma aan elkaar aan te passen, om tot een bruikbaar kompromis te komen, tenzij zij alleen de regeringsmacht in handen krijgen, wat in België, na de tweede wereldoorlog slechts éénmaal is gebeurd, namelijk de homogene C.V.P.-regering van 1950-1954. De funktie van aanpassing is dus dubbel :

1° In de partij komt er een grotere eenheid tot stand van de verspreide, specifieke deelbelangen.

2° Tussen de partijen onderling — althans de regeringspartijen — dient een kompromis, een aanpassing gezocht die een eenheid, van hogere rang dan de vorige, tot stand brengt in het politiek proces.

We menen met selektie, participatie, verantwoordelijkheid en aanpassing de voornaamste funkties van de politieke partij omschreven te hebben. Wellicht kunnen nog andere funkties aangehaald worden, maar deze kunnen dan telkens op een of andere manier herleid worden tot de vier beschouwde funkties.

Het weze nog vermeld dat deze beschouwingen slechts betrekking hebben op de partijen in de parlementaire democratie.

II. DE PRESSIEGROEP

Dezelfde weg wordt gevolgd als voor de politieke partij : basiselementen, bepaling, funkties.

De basiselementen die voorkomen in de recente studies over pressiegroepen zijn de volgende : groep, belang en actief optreden.

a) Groep.

De notie « groep » dient opgevat als « a stable pattern of interaction between a number of people who interact repeatedly » (15). De groep affirmeert zich dus als een geheel ten overstaan van de rest van de samenleving. Dit veronderstelt een zekere vorm van organisatie, wat bepaalde niet gestructureerde groepsverschijnselen als bijvoorbeeld massa, publiek, leeftijdsgroep, stand, ras buiten onze optiek sluit.

Deze laatste zijn eerder als potentiële groepen te beschouwen, vermits zij op een bepaald ogenblik kunnen overgaan tot structurering en interactie.

b) Belang.

Een pressiegroep baseert zich steeds op een belang of een aantal belangen, die gemeenschappelijk zijn aan de leden van de groep. Dit belang, oorzaak van organisatie, kan van zeer verscheiden aard zijn : algemeen of speciaal, materieel of immaterieel, latent of manifest.

c) Actief optreden.

Het belang, dat oorzaak is van organisatie, geeft ook aanleiding tot actief optreden van de pressiegroep. Hierdoor worden verstaan alle handelingen, gedragingen en interacties die uitgaan van de pressiegroep zowel ten overstaan van de politieke besluitvormingsorganen als ten overstaan andere groepen, als ten overstaan van individualiteiten : « Au total, l'analyse des groupes de pression est, pour une part, celle de leurs rivalités » (16). De pressie of drukking maakt slechts een deel uit van die activiteiten en kan op haar beurt niet gelijk gesteld worden met geweld. Lasswell en Kaplan maken in dit verband onderscheid tussen « private armies », die politieke beslissingen door middel van geweld forceren, en « pressure groups » die dit doen door niet gewelddadige middelen (17).

Dit actief optreden heeft steeds dezelfde doelgerichtheid, namelijk het realiseren van de belangen, die aan de basis liggen. Hiertoe bestaat een gamma van mogelijkheden, van middelen, ondermeer het beïnvloeden van de overheid, de politieke macht, die dringende maatregelen kan uitvaardigen ten voordele van de beschouwde groep en ten koste van andere groepen. Het is dan ook logisch dat een belangrijk aandeel van de groepsactiviteiten in deze richting zal gaan.

Op basis van deze drie elementen staan wij de volgende omschrijving van pressiegroep voor :

« An interest group is a formal organization of

(15) Mackenzie: « Pressure Groups: The Conceptual Framework », in *Political Studies*, 1955, pp. 247-255.

(16) J. Meynaud: « Les groupes de pression », in de Reeks « Que sais-je », P.U.F., 1960, p. 32.

(17) Geciteerd in Prof. Dr. J.A. Van Doorn: « Pressiegroepen: correctie of corruptie », in *Pressiegroepen. Reeks Mens en Medemens*, Uitg. Het Spectrum, 1959, p. 66.

people who share one or more common aims or concerns and who are trying to influence the course of events — in particular, the formation and administration of public policy by government, — so as to protect and promote their interests » (18).

Meerdere auteurs leggen de nadruk op dit politieke aspekt (19). Sommige beschouwen het zelfs als een *conditio sine qua non* voor de pressiegroep: gebeurt er geen beïnvloeding van de staatsorganen, dan kan men niet meer van pressiegroep spreken. We staan hier voor een begripsverenging zowel van de pressiegroep als van de politiek.

Politiek duidt niet alleen op het beïnvloeden van staatsorganen, maar dekt alle handelingen, waardoor een groep of een individu richtinggevend of beslissend optreden ten overstaan van andere groepen of individuen. Het basiskoncept is dus *MACHT*: een pressiegroep is een machtsgroep. Als machtsinstelling zal zij trachten haar doelstellingen te realiseren, de belangen van haar leden te verdedigen en dit met alle middelen die haar ter beschikking staan, onder meer door het beïnvloeden van de overheid, wat wij dan « politiek in sensu stricto » noemen. Aldus beschikt ze over een aantal politieke functies *sensu stricto*, die zo dadelijk in beschouwing zullen genomen worden. Eerst nog enkele algemene vaststellingen.

Zoals voor de politieke partij, kunnen aan de hand van de drie basismerken de pressiegroepen in verschillende klassifikaties ondergebracht worden :

1° *Op basis van de organisatie.*

De geografische faktor speelt ook hier een belangrijke rol :

- plaatselijk (voorbeeld : Comité voor de Stichting van een Rijksuniversiteit te Antwerpen);
- regionaal (voorbeeld : Economisch Komitee voor de Kempen);
- nationalistisch (voorbeeld : V.V.B., M.P.W., E.R.V., C.E.W.);
- unitair (voorbeeld : A.C.V., C.S.C., A.B.V.V., F.G.T.B.).

Bij deze indeling moeten volgende opmerkingen gemaakt worden :

a) De geografische omschrijving van een belang is zeer delikaat aangezien datgene, wat ogenschijn-

lijk als plaatselijk of regionaal belang kan aangeduid worden, zeer dikwijls een weerslag heeft op een bredere geografische gemeenschap. Dit is bijvoorbeeld zeer duidelijk in het aangehaalde comité voor de stichting van een Rijksuniversiteit te Antwerpen.

b) Deze geografische indeling wordt doorkruist door een indeling van een gans andere aard, namelijk « sectional interests » en « general interests » of deelbelang en algemeen belang. Bij het syndikaat komt dit onderscheid bijvoorbeeld tot uiting : het syndikaat verdedigt als geheel de « general interests » van de werknemers, terwijl de deelbelangen (of hier specifieke beroeps-belangen) door de verschillende beroepsfederaties in het syndikaat verdedigd worden. Over dit onderscheid zal in punt twee (2°) nog verder gehandeld worden.

c) Het adjektief « nationalistisch » mag hier niet in staatkundige zin opgevat worden, namelijk als het bewust streven van een bevolkingsgroep naar een politieke of staatkundige zelfstandigheid, maar wel in de ruimere socio-kulturele betekenis, namelijk het bewustzijn te behoren tot een bepaalde onderscheiden bevolkingsgroep.

2° *Op basis van het belang.*

Hier dient men onderscheid te maken tussen algemeen en deelbelang. Het onderscheid is in werkelijkheid echter moeilijk te maken omdat ieder deelbelang kan bijdragen tot de verhoging van het algemeen belang en wie het algemeen belang dient, ziet daarom zijn eigen specifiek belang niet tekort gedaan : het zijn twee entiteiten die in elkaar haken. Bovendien stellen we vast dat : « de ideologie van nagenoeg iedere belangengroep zal hardnekkig het algemeen belang vooropstellen en het doen voorkomen dat dit belang niet beter kan worden gediend dan door de bevordering van de speciale interesse, die in het geding komt » (20).

Het meest bruikbare onderscheid ligt in de gedraging van de groep :

« The general-interest group is likely to be more permeable than the special-interest group. The

(18) R. Carr : *American Democracy in Theory and Practice*, New York, 1961, p. 106.

(19) Vgl o.m. — Stammer : « *Interessenverbände und Parteien* », in *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie*, 1957, pp. 587-605. — Lange : o.c., p. 91. — Kruijt : o.c., p. 671. — Ganshof Van Der Meersch : o.c., p. 64.

(20) Van Doorn, o.c., p. 68.

special-interest group will show greater perseverance and intensity. » (21)

Daarnaast dient een onderscheid gemaakt te worden naar de aard van het belang : is het materieel of immaterieel, met andere woorden, worden er praktische, materiële voordelen verwacht of tracht men alleen een speciaal idee te bevorderen? Dit laatste noemt Potter « promotional groups » (22).

Men zou dit onderscheid ook als volgt kunnen formuleren : enerzijds belangen *sensu stricto* (materieel voordeel) en anderzijds ideële belangen, « shared attitudes, promotional groups ».

In de eerste reeks kan men dan alle sociaal-economische, professionele en lukratieve pressiegroepen onderbrengen, in de tweede de ideologische, religieuze, kulturele groepen. Veel praktisch nut verschaft dergelijk onderscheid echter niet omdat praktisch elke pressiegroep nu eens in de eerste reeks dan weer in de tweede kan thuis worden gewezen ; de syndikaten schijnen een typisch voorbeeld te zijn van belangen *sensu stricto*. Anderzijds kan het echter niet geloofwaardig worden dat het syndikaat een bepaalde (stands-) ideologie verdedigt, een zuiver opvoedende rol kan vervullen.

Tenslotte dient het onderscheid gemaakt tussen latente en manifeste belangen. De manifeste belangen zijn de belangen die de pressiegroep openlijk in haar vaandel draagt ; de latente daarentegen zijn de belangen die uiteindelijk worden nagestreefd, maar verborgen worden gehouden onder de dekmantel van de manifeste (23). Voorbeeld : Het Nationaal Aktiekomitee voor de vrijheid van het land en van de taalvrijheid heeft als manifest belang : het vrij gebruik van beide landstalen in het ganse land. Als latent belang : het verkrijgen van wettelijke maatregelen ter bescherming van Franstalige minderheden in Vlaanderen !

3° Op basis van de aktie.

De pressiegroepen kunnen eveneens ingedeeld worden naar de aard van hun activiteiten. Grosso modo kan men onderscheid maken tussen pressiegroep met een uitsluitende of overwegende politieke aktiviteit (in *sensu stricto*) en pressiegroep die hierop slechts in bepaalde omstandigheden beroep doet en daarnaast tal van andere functies vervullen. De eerste zou men kunnen aanduiden als « pressiegroep ad hoc » of « one-shot move-

ment » : zij ontstaat en bestaat om één bepaald belang te realiseren en bij de verwezenlijking hiervan verdwijnt ze ; bijvoorbeeld het Komitee voor vrijheid en democratie, opgericht als aktiekomitee tijdens de schoolstrijd, is verdwenen met het sluiten van het Schoolpakt.

Daarnaast zijn de syndikaten maatschappelijke instellingen geworden, die naast specifiek politieke ook andere functies uitoefenen en dit op lange termijn. Stammer maakt eveneens dit onderscheid :

— « ...die unter Berufung auf ein spezifisches Teilinteresse von selbständig agierender Verbänder bei passender Gelegenheiten meist mit Hilfe des Lobbying ausgeübt » Ad hoc Pressure „ » ;

— « ...die Grossverbänden oder Verbandsgemeinschaften auf lange Sicht mit entwickelten Programmatik in Hinblick auf wesentliche Teile des politischen Entscheidungshandelns praktizierte » gesellschafts-politische Pressure „ » (24).

Wat zijn de politieke functies van de Pressie Groep ?

Wanneer hier gesproken wordt van « politieke » functies van de pressiegroep, dan bedoelen we daardoor politiek in *sensu stricto*, namelijk die functies welke betrekking hebben op de werking van de politieke gezagsorganen. Wat de politieke partij betreft, hebben we vastgesteld dat de politieke aktie, namelijk de verovering van de politieke instelling, een basiselement is. Uit deze politieke aktie haalt de partij haar politieke functies, die essentieel zijn voor haar. De pressiegroep daarentegen werd omschreven als een machtsgroep (politiek in *sensu lato*) met als bijkomend element : de politieke aktie. Deze politieke aktie vormt het raakvlak tussen partij en pressiegroep en daarom be-

(21) Beer en Ulam : « Patterns of Government », New York, 1958, pp. 33-41.

(22) Potter : « Organized Groups in British National Politics », London, 1961, p. 119.

(23) Het criterium van onderscheid tussen manifest en latent ligt hier in de graad van oprechtheid van de pressiegroep. Streeft zij werkelijk na wat zij beweert te beogen, dan valt het onderscheid tussen manifest en latent weg. Bestaat er echter een scheiding tussen de uiterlijk waarneembare en de eigenlijk bedoelde belangen, dan verschijnen de manifeste en latente belangen. Ons onderscheid sluit niet aan bij dit van Dahrendorf in zijn « Class and Class Conflict in Industrial Society » waar deze het criterium van onderscheid legt in de al dan niet bewuste beleving van de aanwezige belangen.

(24) O. Stammer, o.c., pp. 587-605.

perken we ons voor de pressiegroep tot de politieke functies.

1° *Selektie.*

Bij de politieke partij hebben we vastgesteld dat de functie van selektie in België door de wet aan de partij is voorbehouden : het zijn slechts de partijen die bij verkiezingen kandidaten selekteren, die in aanmerking kunnen komen in de politieke instellingen te zetelen. Boven deze juridische vaststelling staat echter de sociologische : de partij houdt bij deze selektie niet alleen rekening met de verschillende pressiegroepen die zich onder haar kiezerskorps bevinden, zij wordt bovendien bij deze selektie in sterke mate beïnvloed door de pressiegroepen. Deze laatste stellen zelf bepaalde kandidaten voor op de lijst van de partij die niet noodzakelijk lid zijn van de beschouwde pressiegroep, maar haar belangen toch genegen zijn. Naargelang de macht van de pressiegroep, wordt hier al dan niet gevolg aan gegeven (zo kan een hiërarchie van de pressiegroepen opgemaakt worden op basis van de verkiezingslijst van een partij : in de ene streek bezetten bijvoorbeeld de arbeiders de eerste plaatsen, in een andere de boeren, in een derde de middenstanders). Deze functie wordt sterk benadrukt in de Amerikaanse literatuur ; zo schrijft Key ondermeer : « The influence of private groups may be felt in the drafting of party platforms, in the making of nominations and in the election itself » (25).

De politieke situatie ligt echter anders in Amerika : men heeft namelijk een tweepartijstelsel zonder sterke partijdiscipline en zonder vaste ideologie, wat de kansen van de pressiegroepen verhoogt om binnen te dringen in de partijen. Dit neemt niet weg dat ook in West Europa en met name in België, de functie van selektie door de pressiegroepen wordt uitgeoefend. Ook in ons Parlement hebben talrijke leden van pressiegroepen zitting, die optreden als hun spreekbuis. Nochtans dient opgemerkt dat de pressiegroepen meer geïntegreerd zijn in ons partijstelsel, voornamelijk dan de sociaal-ekonomische : dit verzwakt echter hun effectieve macht niet, wel integendeel.

2° *Participatie.*

De pressiegroep biedt aan de staatsburgers in het algemeen, en aan haar leden in het bijzonder, de mogelijkheid deel te nemen aan het politieke proces. Hoe? Eerst en vooral op het elektorale

plan. De pressiegroep, die de belangen van een bepaalde bevolkingsgroep verdedigt, oefent een direkte invloed uit op de selektie van kandidaten door de partijen. Bovendien kan ze de programmas (dit is het geheel van de te verwezenlijken objectieven) van de politieke partijen in sterke mate beïnvloeden door de opname van specifieke belangen te eisen, die door de leden van de pressiegroep geformuleerd worden. Hiertoe beschikt zij over een machtig wapen, namelijk de elektorale bedreiging. De pressiegroep kan bij de verkiezingen haar steun aan een bepaalde partij onttrekken en deze toewijzen aan een andere.

Een veel gebruikte methode bestaat hierin dat de pressiegroep bij de verkiezingen aan haar leden de kandidaten aanwijst in de verschillende partijen die haar belangen gunstig gezind zijn.

Bovendien kan de pressiegroep zich omvormen tot een politieke partij, waardoor zij een direkte participatie aan het politiek proces beoogt. Dit is echter een zeer uitzonderlijke gedraging, waarop hier niet nader wordt ingegaan.

Wat de politieke functie van participatie op elektorale vlak dus betreft, deze is tweevoudig : enerzijds het aanwijzen en verkiezen van kandidaten in de politieke partij, anderzijds het mede-formuleren van partijprogrammas. De participatie is hier dus indirekt omdat ze verloopt langs de partijkanalen, behoudens het geval waar de pressiegroep zelf een partij gaat vormen.

Naast en boven het elektorale vlak komt de participatiefunctie van de pressiegroep ook nog tot uiting op andere gebieden, namelijk rechtstreekse relaties tussen de pressiegroepen en de politieke besluitvormingsorganen. We verklaren dit aan de hand van drie vaststellingen :

1° De Staat wordt meer en meer gesocialiseerd, dit wil zeggen de staatsaktiviteit breidt zich uit tot de meest diverse aspecten van de samenleving.

2° De samenleving wordt steeds meer ingewikkeld en verscheiden : op elk gebied heeft men behoefte aan specialisten.

3° Er is een verschuiving van het individualistisch denken naar het denken in groepen. Het groepsverschijnsel neemt in sterke mate toe :

(25) V. O. Key Jr., o.c.

« there appears to be arising a new spirit of socialization among men and a tendency to combine in groups for their common interest » (26), stelde Pendleton Herring reeds in de jaren 20 vast.

Het gevolg van deze situatie is dat de staat, bij de behandeling van bepaalde, specifieke aspecten van de samenleving, beroep zal doen op het advies van specialisten terzake. Deze specialisten kunnen de politieke partijen zijn — vooral dan de belangenpartij — maar gewoonlijk zijn het de pressiegroepen omdat zij in hun beperkt gebied de meest omvattende, zij het dan subjektieve, informatie kunnen verschaffen. Deze belangrijke vorm van participatie kan geïnstitutionaliseerd zijn (voorbeeld : N.A.R., C.R.B., Prijzencommissie) maar is dit niet noodzakelijk, bijvoorbeeld de frequente contacten tussen regering, parlementaire commissies of groepen parlementairen met de vertegenwoordigers van de pressiegroepen.

3° *Functie van onafhankelijkheid.*

Wij hebben vastgesteld dat zowel de politieke partij als de pressiegroep de politieke macht nastreven ; dit gebeurt met verschillende doeleinden : de politieke partij beoogt de verovering van deze macht, de pressiegroep beoogt slechts de beïnvloeding ervan. Dit brengt voor de politieke partij een functie van verantwoordelijkheid mee : men kan haar namelijk ter verantwoording roepen voor het gevoerde beleid, het kiezerskorps beslist op regelmatige tijdstippen souverain over het al of niet deelnemen van de partij aan de uitoefening van de politieke macht. Bovendien draagt zij een verantwoordelijkheid voor « die Gesamtordnung des politischen Lebens ».

De pressiegroep daarentegen bezit die verantwoordelijkheid niet : « Die Führung einer Interessengruppe aber kann Massnahmen von der Tragweite eines Streiks oder eines Generalstreiks durchführen, die das Leben der Nation auf das empfindlichste in Mitleidenschaft ziehen, ohne dass die Nation die Führer dieser gewaltigen Macht politisch zur Verantwortung ziehen könnte » (27). Er is hier dus geen controle van het kiezerskorps mogelijk op de activiteiten van de pressiegroep. Zij staat totaal los, onafhankelijk, zelfstandig, zowel ten overstaan van het kiezerskorps als van de politieke instellingen, alhoewel deze laatste een zeer sterke druk en beïnvloeding van de pressiegroepen kunnen ondergaan. Voor deze politieke macht draagt zij echter geen verantwoordelijkheid.

Naast dit negatieve aspect van onafhankelijkheid, is er ook een positief aspect aan verbonden. De pressiegroep oefent een dynamische functie uit : zij geeft weerklank aan de nieuwe belangen die steeds opnieuw in de gemeenschap tot stand komen, zij formuleert deze op specifieke, originele en tevens directe wijze. Men zou kunnen opwerpen dat de politieke partijen toch het eerste klankbord zijn van de wijziging in de maatschappelijke verhoudingen. Ons inziens zijn zij dat slechts in tweede instantie omdat de partijen rekening dienen te houden met tal van factoren, onder andere, de partij-politieke doktrine, het vinden van technieken om deze nieuwe belangen tegemoet te komen, de inschakeling in hun programma, hun kiezerskorps. De pressiegroep heeft deze factoren niet in overweging te nemen door haar onafhankelijke positie in de maatschappij : geen doktrinaire overweging, geen bekommernis om realisatie-technieken, geen aanpassing aan andere belangen, geen souverain kiezerskorps dat over haar politieke macht beslist. Zij ziet alleen haar eigen oorspronkelijk belang, wat de weerslag is van wat leeft in de realiteit en aldus verschaft zij de materie, de voedingsbodem waaruit de partijen aktiepunten kunnen halen.

Dit dynamisch aspect leidt tot de vierde functie van de pressiegroep.

4° *Functie van oorspronkelijkheid.*

Burdeau omschrijft deze functie als volgt : « Les programmes partisans eux-mêmes ne correspondent pas à la vérité des aspirations particulières, aux diverses situations où les hommes sont placés. Au lieu de se fondre en quelques tendances générales, les volontés conservent leur originalité. Le phénomène de cristallisation que traduit la formation de l'opinion dans la démocratie classique ne parvient pas à s'accomplir dans la démocratie gouvernante » (28).

Breitling zegt hetzelfde : « Verbände haben ganz bestimmte Ziele. Darin unterschieden sie sich etwa von solchen Parteien, die Vertreten des ganzen Volkes (nicht nur einer bestimmten Bevölkerungsschicht) für Regierungen und Parlamente aufstellen wollen und sich daher mit sehr allgemeinen,

(26) P. Herring : Group Representation before Congress, Baltimore, 1929.

(27) J.H. Kaiser, o.c., p. 242.

(28) G. Burdeau : Traité de Sciences Politiques, T. VII. La Démocratie gouvernante, Paris, 1957, pp. 82-148.

dehnbaren Wahlplattformen begnügen müssen » (29).

Nog meerdere auteurs kunnen aangehaald worden, maar de grondidee blijft steeds identiek, namelijk de pressiegroep verdedigt één bepaald specifiek belang, en dit op een oorspronkelijke wijze, zoals het tot uiting komt bij de betrokken leden van de maatschappij. In tegenstelling met de politieke partij heeft de pressiegroep geen functie van aanpassing van verschillende belangen aan elkaar omdat zij in se geen rekening dient te houden met die andere belangen.

Op het plan van de praktische realisatie gebeurt er wel een aanpassing, zelfs door de pressiegroepen, dit dan om opportuniteitsredenen : we mogen echter de technieken niet verwarren met de functies. Als tegengewicht van verstarring en geslotenheid van organisaties en milieus, geven zij nieuwe belangen stem en laten speciale belangen beter tot hun recht komen (30). Deze functie van oorspronkelijkheid is dus ook dynamisch omdat de pressiegroepen de maatschappelijke ontwikkeling op de voet volgen, gestalte en gedaante geven aan nieuwe toestanden en de politieke besluitvormingsorganen hierop attent maken. Aldus bepalen zij in zekere zin het aktieterrain van de politieke partijen, die als voornaamste taak hebben overeenkomsten te bereiken voor het geheel van deze belangen en eisen, zoals hoger reeds werd aangehaald. De pressiegroep beperkt zich tot « to shape public policy » (31).

III. BESLUIT

Welke gevolgtrekkingen komen naar voor na deze beknopte studie van de functies van politieke partijen en pressiegroepen in hun relaties tot de politieke besluitvormingsorganen ?

We stellen vast dat deze functies voor een groot deel identiek zijn, maar elkaar toch niet volledig dekken.

1. Wat betreft de gelijkheid.

Pressiegroepen en politieke partijen oefenen beide de functie van *selectie* uit. Formeel beschouwd selekteren de partijen de kandidaten die in aanmerking komen om verkozen te worden en ze kunnen hierbij beroep doen op wettelijke grondslag. We hebben echter vastgesteld dat de pressie-

groepen door hun machtspositie deze selectie op sterke wijze kunnen beïnvloeden : aldus oefenen ze op informele wijze eveneens de functie van selectie uit.

Wat betreft de *participatie* bestaat er evenmin een wezenlijk onderscheid tussen *pressiegroep* en *politieke partij* : beiden bieden de *staatsburger* de mogelijkheid deel te nemen aan het *politieke proces*. Bij de politieke partij wordt dit hoofdzakelijk beperkt tot de *elektorale periode* ; bij de *pressiegroepen* spelen de *verkiezingen* ook een *belangrijke* rol in de *participatie* maar bovendien treden zij bestendig in een al dan niet *geïstitutionaliseerde* relatie met de overheid. We zouden het als volgt kunnen stellen : de politieke partij biedt de *staatsburger* de *participatie* van *regelmatig kiezer* — de *pressiegroep* raakt de *staatsburger* ook als *kiezer*, gezien haar *elektorale machtspositie*, maar bovendien raakt ze de *staatsburger* in zijn functie van « specifiek-belanghebbende ».

2. Wat betreft de ongelijkheid.

Het essentieel verschil tussen partij en *pressiegroep* is hierin gelegen, dat de partij een functie van *verantwoordelijkheid* en daarmee *gepaard* gaande *integratie* uitoefent, terwijl de *pressiegroep* *onafhankelijk* en *oorspronkelijk* blijft. Hoger werd reeds uiteengezet dat die *verantwoordelijkheid* twee aspecten bevat, namelijk eensdeels het feit dat men ter *verantwoording* kan *geroepen worden*, anderdeels het oog hebben voor de *totale problematiek* van het *gemeenschapsleven*. Welnu, de *pressiegroep* vertoont deze aspecten niet : ze kan, *politiek* gezien, niet *verantwoordelijk* *gesteld worden* voor haar *daden* — ze *bekleedt* een *onafhankelijke* positie, — ze *dient* haar *eisen* ook niet *aan* te *passen* aan die van andere, omdat het haar *taak* niet is tot een *kompromis* te *komen* ; ze *bezit* een *functie* van *oorspronkelijkheid*.

« Die Verantwortung ist das entscheidende Kriterium. In allen möglichen Übergängen bezeichnet sie den Punkt, an dem aus einer Interessengruppe eine politische Partei wird » (32). Kaiser legt dus de nadruk op de *verantwoordelijkheid* en in ver-

(29) R. Breitling: Die Verbände in der Bundesrepublik, Meisenheim, 1955, pp. 83-160.

(30) Vgl. Van Doorn, o.c., p. 83.

(31) H. Bone, o.c.

(32) J.H. Kaiser, o.c., p. 243.

band met de integratie stelt hij vast dat ook de pressiegroepen langzamerhand oog gaan krijgen voor de « Gesamtordnung », onder dwang van de verbondenheid van de industriële gemeenschap en ook wel om meer vat te krijgen op de publieke opinie.

De funktie van aanpassing zou volgens Kaiser meer en meer het wezen van de pressiegroep gaan uitmaken. Wij betwisten deze voorstelling niet, maar stellen alleen vast dat iedere pressiegroep haar specifiek belang tracht voor te stellen als het algemeen belang en misschien daarom een algemeen programma formuleert, dat in schijn rekening houdt met de ganse gemeenschap. Het zwaartepunt blijft echter liggen in het eenzijdig poneren en verdedigen van de specifieke belangen (terloops kan hier nog verwezen worden naar het hoger vermelde onderscheid tussen latente en manifeste belangen).

Wanneer de pressiegroep bovendien algemene programmas gaat formuleren, geeft ze reeds informeel haar streven naar verantwoordelijkheid te kennen en is de overgang naar politieke partij dichtbij. Wij blijven dus bij onze stelling dat het onderscheid in funkties van partij en pressiegroep dubbel is : verantwoordelijkheid en aanpassing voor de partij, onafhankelijkheid en oorspronkelijkheid voor de pressiegroep, ondanks de schijnbare evolutie naar aanpassing en verantwoordelijkheid van deze laatste.

D E E L II

RELATIES TUSSEN PARTIJEN EN PRESSIEGROEPEN

Bij de studie van de funkties van partijen en pressiegroepen werd vastgesteld dat deze voor een deel gelijklopend zijn, dat ze op hetzelfde terrein betrekking hebben, namelijk de ruimte gelegen tussen staatsburger en staatsorganen, dat ze in zekere zin aanvullend voor elkaar optreden.

De partij is geleidelijk aan uitgegroeid tot het aangewezen orgaan voor de politieke machtsuitoefening. Aangezien een belangrijk aandeel van de activiteiten van de pressiegroep bestaat in het beïnvloeden van deze gezagsorganen, is het een normaal verschijnsel te noemen dat er bepaalde relaties en verhoudingen bestaan tussen pressiegroep

en partij. Deze relaties worden niet alleen gelegd vanuit de pressiegroep want ook de partij is — vooral elektoraal — geïnteresseerd in het bestaan van goede relaties met verschillende pressiegroepen die een belangrijk deel van haar kiezerskorps kunnen uitmaken.

Welke situaties zijn mogelijk ?

Jean Meynaud onderscheidt er vijf, namelijk : (33).

- « 1. Neutralité du groupe vis-à-vis des formations partisans en présence.
2. L'octroi du soutien du groupe aux hommes qui lui sont favorables, quel que soit leur parti.
3. L'établissement de liens privilégiés entre un groupe et un parti.
4. La formation par les groupes de partis capables d'assurer la défense de leurs idéaux.
5. La soumission des groupes aux partis qui les utilisent comme un instrument de pénétration dans les milieux spécialisés. »

Deze vijf verschillende situaties kunnen in feite herleid worden tot twee grondsituaties, namelijk :

1. De twee eerste situaties wijzen op het ontbreken van relaties tussen de pressiegroep en één bepaalde politieke partij.

2. De drie overige situaties zijn gekenmerkt door het bestaan van vaste relaties tussen de pressiegroep en één bepaalde politieke partij.

Jean Ladrière gaat uit van de partij en ontdekt aldus volgende grondsituaties met verschillende variëteiten (34) :

- « I. Groupes intégrés dans les partis.
 1. Un groupe dans un parti.
 2. Plusieurs groupes dans un parti.
 3. Un groupe dans plusieurs partis.
 4. Plusieurs groupes dans plusieurs partis.
- II. Groupes en dehors des partis.
 1. Sans interaction.
 2. Avec interaction.
- III. Figures plus complexes. »

(33) J. Meynaud : « Nouvelles Etudes sur les groupes de pression en France », Paris, 1962, pp. 123-127.

(34) J. Ladrière : « Les groupes de pression et le processus politique global », in *Courier hebdomadaire*, n° 88. Centre de Recherches et d'Information Socio-Politique (C.R.I.S.P.).

We stellen vast dat, de komplekse figuren te buiten gelaten, deze tweede grondvorm overeenstemt met de eerste van Meynaud, terwijl Ladrrière in zijn eerste grondsituatie verder gaat dan Meynaud, hij betreft er namelijk ook de relaties in van de pressiegroep met meerdere politieke partijen, iets wat Meynaud slechts indirect in beschouwing neemt, namelijk waar hij spreekt over de relaties tussen de pressiegroepen en *personen* uit de verschillende politieke partijen. Het schema van Ladrrière is ruimer dan dit van Meynaud, maar ook kunstmatiger want het is bijna uitsluitend op internationaal vlak dat men voorbeelden kan aanhalen van zijn derde en vierde geval in de eerste grondsituatie. Er wordt tenslotte weinig gezegd aangaande het overheersend element in de relaties, wat toch wel van belang is voor het verloop van deze relaties.

Tenslotte het schema van Sternberger (35) :

- « 1. Verbände die Parteien beherrschen.
2. Parteien die Verbände beherrschen.
3. Verbände die selbe zu Parteien werden wollen.
4. Verbände die innerhalb der Parteien wirken.
5. Verbände in welcher Parteien wirken. »

Sternberger klassificeert dus in functie van het overwegend element en aldus zijn ook bij hem twee grondsituaties te onderkennen, namelijk :

1. — Situaties waar de pressiegroep overheersend is (dit is het geval van punten 1, 3 en 4).
2. — Situaties waar de partij het leidend element is (dit is het geval voor punten 2 en 5).

Deze klassifikatie voldoet niet volledig ; enerzijds wordt geen aandacht geschonken aan de positie van neutraliteit, die in werkelijkheid toch wel voorkomt, en anderzijds zijn de laatste twee situaties zo algemeen omschreven dat voor elk van de situaties verschillende variaties mogelijk zijn.

Wij stellen het volgende situatie-schema voor :

A. *Situatie van neutraliteit of ongebondenheid.*

Hiermee wordt bedoeld, dat zowel pressiegroep als politieke partij onafhankelijk staan tegenover elkaar. Er bestaan geen bepaalde vaste relaties. De pressiegroep treedt in contact met elke partij en tracht een gunstige houding ten overstaan van haar belangen te bekomen. Een uiting hiervan kan men vaststellen bij de verkiezingen, waar de pressie-

groep in de verschillende partijen de kandidaten steunt die haar belangen genegen zijn (voorbeeld : Bond van Grote Gezinnen van België, V.V.B.).

B. *Situatie van gebondenheid.*

Partij en pressiegroep staan hier niet meer in een onafhankelijke positie tegenover elkaar, maar tussen beide verlopen een aantal min of meer vaste relaties.

We onderscheiden volgende gevallen :

1. Situatie van organieke verbondenheid tussen partij en pressiegroep met :

a) Partij als overheersend element.

Dit is ondermeer het geval wanneer de partij steunt op een systeem van hulp- en steunorganisaties, waarin verschillende deelbelangen van de partijleden worden opgevangen, maar waar de invloed van de partij op onverdeelde wijze blijft gelden (voorbeelden : C.V.P.-A.C.W., V.K.W., -Boerenbond, -N.C.M.V. + deelorganisaties).

b) Pressiegroep als overheersend element.

Dit is het geval wanneer de pressiegroep overgaat tot de oprichting van een politieke partij maar ook wanneer de pressiegroep door haar kwantitatieve of kwalitatieve macht een zodanige positie in de partij verorvert, dat deze laatste het werktuig wordt van de pressiegroep (voorbeeld voor het eerste geval : de christelijk-demokratische partijen « opgericht » door de Kerk ; voorbeeld voor het tweede geval : B.S.P.-A.B.V.V., alhoewel de situatie hier niet altijd even duidelijk is).

2. Situatie van onderlinge relaties tussen partij en pressiegroep.

In tegenstelling met de vorige situatie bestaat hier geen organieke verbondenheid maar wel een systeem van losse relaties, wat Meynaud « des liens privilégiés » noemt. Zo kan men bijvoorbeeld wijzen op de relaties tussen holdings-werkgeversverenigingen en de P.V.V.-konservatieve vleugel van de C.V.P.

In Engeland bestaat een zeer duidelijk voorbeeld van deze situatie, namelijk de relaties tussen de Conservatieve Partij en de Federation of British Industrie.

(35) D. Sternberger: « Der Staat der Gegenwart und die Wirtschaftlichen und ausserwirtschaftlichen Interessengruppen », in Kölner Zeitschrift für Soziologie, V, 1952, p. 204.

Deze situatie berust op volgende grondslag : de pressiegroep steunt de partij bij de verkiezingen of meer algemeen door een financiële hulp, terwijl de partij zich verbindt de belangen en eisen van de pressiegroep in haar aktieprogramma op te nemen. Deze relaties kunnen echter steeds verbroken of gewijzigd worden, wat niet het geval is voor de situatie van organieke verbondenheid.

Tenslotte kan ook hier nog onderscheid gemaakt worden naar het overheersend element : gewoonlijk is dit de partij, alhoewel de indirecte invloed van sommige pressiegroepen soms zeer zwaar kan doorwegen.

In België bevinden de meeste pressiegroepen zich in een situatie van organieke verbondenheid met één bepaalde partij; de neutrale pressiegroepen treden vooral de laatste jaren naar voor terwijl de situatie van losse relaties vooral achter de schermen verloopt.

Hoe valt dit te verklaren ?

Er dient op gewezen dat de drie nationale partijen in België zowel een strenge partijdiscipline als een strakke partij-ideologie kennen. Zowel de C.V.P. als de B.S.P. en in mindere mate de P.V.V. trachten de gehele mens in al zijn functies en facetten te bereiken, beroep op hem te doen en met dat doel richten zij een reeks deelorganisaties op waar de specifieke belangen van de leden in overeenstemming worden gebracht met de partijbelangen. Zo werkt men een volledig systeem van sport-, jeugd-, vrouwen-, kultuur-, syndikale-, verbruiks- en bijstandsverenigingen uit, waar de partijleden terecht kunnen. Hierdoor kennen de pressiegroepen reeds een gevaarlijke concurrentie, wanneer zij opgericht worden buiten een partijkader. Er is echter meer : wanneer de pressiegroep tracht in contact te treden met een partij, heeft ze onmiddellijk ook af te rekenen met deze deelorganisaties, met het gevolg dat ze praktisch gedwongen worden achter de schermen te gaan onderhandelen. De kans op succes is hier echter ook weer relatief, gezien de partijdiscipline en de strakke ideologie.

Vandaar dat de meeste pressiegroepen zich in het kader van één bepaalde partij bevinden en trachten hierin hun drukking te laten gelden. De situatie is gunstig voor hen wanneer « hun » partij tot regeren of mede-regeren wordt aangeduid, ze is minder gunstig wanneer deze zich in oppositie bevindt.

Nochtans stelt men de laatste jaren een evolutie vast in de richting van een toename van de neutrale pressiegroepen die, zonder zelf gebonden te zijn aan één bepaalde politieke partij, de verschillende partijstrekkingen in zich over koepelen en de mogelijkheid bieden in verschillende partijen invloed uit te oefenen. Als voorbeelden :

a) De Bond voor Grote en Jonge Gezinnen, die duidelijk haar katholieke traditie wil doorbreken en een grotere representativiteit van de verschillende partijstrekkingen in zich nastreeft.

b) De Vlaamse Volksbeweging, die zich sedert haar laatste kongres duidelijk gedistancieerd heeft van de Volksunie en zich opwerpt als pressiegroep voor alle Vlaamse belangen zonder onderscheid inzake ideologische of partijpolitieke strekkingen.

Deze evolutie wordt onder meer verklaard door onze huidige politieke situatie, die berust op een kompromis tussen wat in ons land traditioneel als « links » en « rechts » wordt aangeduid, wat onvermijdelijk een weerslag heeft op de tactiek van de pressiegroep.

De positie van neutraliteit is voor de pressiegroep ongetwijfeld de meest aangename omdat zij de mogelijkheid biedt met om het even welke regering in contact te treden. De organiek-verbonden pressiegroep beschikt op dit ogenblik nog over de grootste effectieve macht, maar niets weerhoudt ons van een mogelijke machtsverschuiving ten voordele van de neutrale pressiegroepen te gewagen, wanneer de tendens van toenadering tussen « links » en « rechts » de partijdiscipline en ideologie meer zal gaan versoepelen.

